

Невизначеність: виклики часу

Наталія СВІТЛА,

здобувач кафедри філософії КНУБА,

м. Київ, Україна

ORCID ID: [0009-0005-1650-7628](https://orcid.org/0009-0005-1650-7628)

e-mail: svitla_natalia@ukr.net

Анотація. Аналізуючи сучасні наукові дослідження, нами висвітлено ключові аспекти адаптації суспільства щодо категорії «Невизначеність». На прикладі культурних моделей представлено, як суспільство й кожна особистість зокрема сприймають невизначеність та яким чином знаходять відповідне рішення щодо викликів сучасного світу.

Ключові слова: невизначеність, толерантність, соціокультурний аспект, адаптація, стабільність, культурна модель.

Невизначеність супроводжує світ, вона невід’ємна частина людського досвіду. Ще давньогрецький філософ Геракліт є автором відомого виразу: «Усе тече, усе змінюється». Сучасний світ – це постійні зміни, що породжують невизначеність у всіх сферах життя: економічному, політичному, соціальному, культурному. Невпинні зміни створюють ситуації, в яких невизначеність стає невід’ємною умовою існування й лише вчасне втручання особистості щодо нових реалій, визначає стійкість (резильєнтність) не тільки кожного індивіда, але й суспільства загалом.

У цьому контексті здатність людей толерувати невизначеність стає важливим чинником адаптації до неї, саме прийняття цієї невизначеності як природне й неминуче, формує здатність на подальше життя без надмірного страху, стимулює бажання до розвитку та дій.

У психологічній літературі толерантність до невизначеності описується як здатність ефективно діяти в ситуаціях, коли майбутнє не є очевидним. Про складність і багатогранність невизначеності та проблеми толерантності до невизначеності свідчить велика кількість досліджень зарубіжних й українських науковців, серед яких С. Баднер, А. Гусев, О. Лукавицька, Н. Нортон, Є. Носенко, С. Максименко та ін. Психологічний аспект формування толерантності до невизначеності міститься в дисертаційному дослідженні С. Хілько [1, с. 97].

Толерантність до невизначеності формується залежно від внутрішньої саморегуляції, загально-прийнятих культурних норм, соціальних практик тощо. Невизначеність це не лише психологічна складова, вона має глибокий соціокультурний аспект.

На невизначеність люди різних культур реагують по-різному. Саме культурні контексти відіграють вирішальну роль у тому, як люди реагують на відчуття невизначеності. Зрозуміти, до прикладу, її можна за визначенням Герта Хофстеде, розробника теорії культурних вимірів, що детально проаналізовано в статті О. Пришляк [2, с. 80].

Зокрема, дослідник описував вплив культури суспільства на індивідуальні цінності його членів, і як ці цінності впливають на їхню поведінку. За Г. Хофстеде існує шість показників національних культур: індекс дистанції влади; ступінь інтеграції людей у систему суспільних відносин на основі співвідношення індивідуалізму й колективізму; вимір, що передбачає соціальну роль протилежних статей у суспільстві; дистанціювання влади; ставлення до невизначеності, довгострокова орієнтація та поблажливість проти самообмеження. Соціокультурні аспекти, такі як релігія, історичний досвід, політична система й економічна стабільність безпосередньо впливають на рівень толерантності до невизначеності в суспільстві. Культурні моделі визначають те, як суспільство сприймає невизначеність і як воно справляється з викликами сучасного світу.

На нашу думку, вимір ставлення до невизначеності базується на тому, що всі культури можна поділити за ставленням їхніх громадян до майбутнього, яке може бути невизначеним. Представники культур з високим ступенем страху до невизначеності намагаються уникати ситуацій неясності шляхом різних правил, ритуалів, заборон тощо, що має зберегти віру в абсолютну істину й попередити небезпеки в майбутньому. Такі соціуми характеризує підвищена потреба до чітких письмових підтверджень, інструкцій, розкладів, графіків і всього іншого, що має забезпечити дієздатність та життєздатність у суспільстві. До країн, в яких спостерігається завищений страх перед невизначеністю, належать: Португалія, Греція, Японія, Німеччина та інші.

Культури з низьким рівнем страху до невизначеності легше сприймають непередбачувані повороти долі й ставляться до цього як до пригод або експериментів. Вони цінують ініціативу, гнучкість у прийнятті рішень, інноваційність мислення в цілому. До таких країн відносять Швецію, Данію, Норвегію, Ірландію, Фінляндію, Нідерланди, США та ін. Натомість у культурах із низьким рівнем уникнення невизначеності, таких як Сінгапур або Данія, люди більш схильні до прийняття ризику, відкритості до нових ідей і гнучкості. Невизначеність сприймається як можливість для розвитку й інновацій. Важливу роль у таких суспільствах відіграють норми, що підтримують креативність, експерименти й багатоваріантність тощо.

У країнах з авторитарними режимами або сильною традицією контролю, таких як Китай, Іран, росія, існує тенденція до обмеження свободи дій громадян, щоб уникнути хаосу й

забезпечити стабільність. Але це врешті решт обумовлює процеси, які призводять до непередбачуваних катастрофічних наслідків і глобальних криз, зокрема таких як військова агресія.

У сучасному глобалізованому світі, світі технологічних змін, толерантність до невизначеності стає все більш важливою. Зростання рівня загрози, взаємопов'язаність економік і культур спричиняє ситуації, коли невизначеність стає постійним елементом соціального життя. У таких умовах, соціальні системи, які більш толерантні до невизначеності, можуть демонструвати кращу здатність до адаптації та інновацій.

Як приклад, національна згуртованість перед викликами. В умовах триваючої третій рік поспіль повномасштабної війни, українське суспільство довело свою значну стійкість у форс-мажорних обставинах до зовнішніх шоків і викликів, а також високий ступінь адаптивності й ініціативності навколо ідеї непорушності суверенної та незалежної Української держави. Досягненню цього сприяв значний сплеск суспільної солідаризації – громадської єдності й гуртування в спротиві воєнному вторгненню росії, що стало ознакою остаточного становлення українського громадянського суспільства перед лицем безпрецедентної воєнної загрози [3, с. 1].

Саме готовність до дій в умовах невизначеності має прямий вплив на соціальну стабільність. Країни й культури, які активно прагнуть уникати невизначеності через контроль і встановлення певних правил, можуть стикатися з ризиком консерватизму та втрати інноваційного потенціалу. Водночас, надмірна толерантність до невизначеності може призвести до кризи ідентичності. Оптимальним підходом є баланс між прагненням до стабільності й готовністю приймати невизначеність як неминучий аспект сучасного життя.

Толерування невизначеності – важливий соціокультурний процес, який відображає загальні настрої і цінності суспільства. Культурні моделі визначають, як саме суспільства реагують на виклики невідомого і яким чином їхні члени адаптуються до незворотних змін.

У глобалізованому світі толерантність до невизначеності стає одним із ключових чинників соціокультурної адаптації для успішного розвитку суспільства. Взаємодія культур і комунікацій, міжнародні економічні зв'язки та технологічні інновації створюють ситуації для постійних змін і трансформацій.

Список використаної літератури

1. Хілько С. Психологічні умови формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів. Київ, 2018. 279 с. Режим доступу: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2018/HILKO_diser_new_pas.pdf
2. Пришляк О. Аналіз теорії культурних вимірів Г. Хофстеде. Режим доступу: <https://is.gd/Nizpxh>
3. Соціальний діалог як інструмент повоєнної солідаризації та оновлення суспільного діалогу в Україні. Київ, 2024. 20 с.